

آینده پژوهی گردشگری پایدار، رهیافتی نو در اقتصاد مقاومتی (مورد مطالعه: کارشناسان صنعت گردشگری و هتلداری)

محبوبه نعیمی مجد (مسئول مکاتبات)

دانشجوی دکتری مدیریت بازرگانی - بازاریابی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، تهران، ایران.

Mahbobeh.naeimi@yahoo.com

آرزو نعیمی مجد

دانشجوی دکتری مدیریت آموزش عالی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران.

تاریخ پذیرش: ۹۷/۰۸/۰۷

تاریخ دریافت: ۹۶/۱۰/۱۳

چکیده

زمینه: در عرصه گردشگری به ویژه برنامه ریزی جهت توسعه گردشگری پایدار؛ پرداختن به آینده و برنامه ریزی آن، جزء لاینفک فرایند برنامه ریزی و توسعه محسوب می شود. هم چنین، در تدوین استراتژی اقتصاد مقاومتی باید گردشگری و به ویژه گردشگری پایدار را به عنوان جزئی از اقتصاد و در عین حال به عنوان ابزاری در برابر چالشهای فرهنگی و اقتصادی قلمداد نمود. هدف: ایران به عنوان کشوری غنی در خصوص دارا بودن منابع گردشگری و به سبب فرهنگ، تمدن، ویژگی های آب و هوایی و غیره که با معضلاتی از جمله بیکاری زیاد، و محدودیت توسعه گردشگری پایدار مواجه است، می تواند به کشوری فعال در صنعت گردشگری تبدیل شود. بنابراین، هدف از پژوهش حاضر، بررسی مفاهیم آینده پژوهی و اقتصاد مقاومتی و نقش آن در گردشگری پایدار، می باشد. روش: پژوهش حاضر، از نظر ماهیت توصیفی - پیمایشی به شمار می رود. همچنین از جنبه زمانی، مقطعی و از نگاه نوع داده ها، کمی به شمار می آید. جامعه آماری این پژوهش شامل ۳۰ نفر از کارشناسان و خبرگان حوزه صنعت گردشگری و هتلداری می باشند. جمع آوری اطلاعات به وسیله ابزار پرسشنامه صورت پذیرفته است. یافته ها: تمامی مقادیر آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی از مقدار ۰/۷ بزرگتر شده اند و نشان از پایایی بالای پرسشنامه می باشد. مقدار شاخص برازش برابر ۰/۶۳۳ شده است و از مقدار ۰/۴ بزرگتر شده است و نشان از برازش مناسب مدل دارد. داده های این پژوهش با ساختار عاملی و زیربنای نظری تحقیق برازش مناسبی دارد و این بیانگر همسو بودن سوالات با سازه های نظری است. نتیجه گیری: اقتصاد مقاومتی بر آینده پژوهی گردشگری و گردشگری پایدار، تاثیر مثبت و مستقیم داشته است.

واژگان کلیدی: آینده پژوهی - گردشگری پایدار - توسعه - اقتصاد مقاومتی

مقدمه

امروزه گردشگری را به عنوان یکی از مهمترین صنایع توسعه پایدار در هر جامعه ای باید دانست، که از تحرک بالایی در تغییرات اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، شهری و محیطی برخوردار است. تمرکز بر جنبه های مختلف صنعت گردشگری، همراه با برنامه ریزی های مدیریت محلی و ملی هر جامعه ای نقش بسیار با اهمیتی در فرایندهای بین المللی و ملی هر جامعه ای می تواند ایفاء کند. گردشگری به تعبیر مقام معظم رهبری یک مزیت اقتصادی است. ایجاد زیرساختهای تکنولوژیکی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی در قرن بیست و یکم سبب شده است که این دوره را عصر صنعت گردشگری نامگذاری کنیم. انسان به جهت روحیه کنجکاوای علاقه دارد با مسافرت به دیگر نقاط در جهت افزایش اطلاعات علمی و فرهنگی خود و فرار از فشارهای زندگی صنعتی برآید که، امروزه گردشگری یکی از ملزومات جوامع کنونی شده است. گردشگری را می توان صنعت سفید نام گذاری کرد زیرا برخلاف اغلب صنایع تولیدی، بدون ایجاد آلودگی برای محیط زیست، در جهت ارتباط بین انسان و محیط زیست و همچنین ایجاد بسترهای صلح و ثبات فرهنگی بین جوامع مختلف کوشش می کند. امروزه صنعت گردشگری به یکی از بزرگترین صنایع فعال در جهان تبدیل شده است (سیاری، ۱۳۹۱). همچنین این صنعت سومین صنعت مولد شغل و سرمایه بعد از صنعت نفت و خودروسازی می باشد. به همین دلیل در دهه های اخیر بسیاری از دولتها، مسئولین اقتصادی و صاحب نظران با حساسیت بیشتری به گسترش این صنعت روی آورده اند و در تلاش هستند سهم بیشتری از بازار جهانی این صنعت را برای جوامع خود به ارمغان ببرند (زاهدی، ۱۳۸۹). آینده پژوهی به آینده تمدن جوامع بشری و انسان ها توجه دارد. درباره آینده پژوهی باید گفت که دانش را در خدمت حل مسائل بشریت در آینده به کار می گیرد. آینده پژوهی حقایق تاریخی و دانش علمی را به کار می گیرد و ارزش های بشری و تخیل را به به آنها می افزاید تا تصویرهایی از آنچه در آینده ممکن است به وقوع بپیوندد را خلق کند. آغاز آینده پژوهی به حدود نیم قرن پیش در کشورهای پیشرفته غرب بر می گردد. در واقع افزایش سریع تحولات

اقتصادی، اجتماعی و فناوری از یک طرف و حاد شدن رقابت میان نظامهای سیاسی، قدرتهای بزرگ و شرکتهای بین المللی از طرف دیگر، ضرورت پژوهش درباره آینده را به یک مبارزه وسیع برای "بقا" در جهان پر آشوب تبدیل کرد. کشورهای ایالات متحده، فرانسه و ژاپن نقش بیشتری در این زمینه ایفا کرده اند. در عصر حاضر صنعت گردشگری به عنوان بزرگترین صنعت جهان امروز و یکی از ارکان توسعه پایدار معرفی شود و این صنعت تا رسیدن به وضعیت کنونی، مراحل مختلفی از توسعه را پشت سر گذاشته است. بنابراین، هدف از پژوهش حاضر، بررسی مفاهیم آینده پژوهی و اقتصاد مقاومتی و نقش آن در گردشگری پایدار، می باشد.

پیشینه موضوع

اصطلاح اقتصاد مقاومتی اولین بار پس از محاصره غزه در سال ۲۰۰۵ که ناتوانی در امر صادرات، امکان صادرات و در نتیجه کشت بسیاری از محصولات کشاورزی از جمله توت فرنگی را کاهش داده بود استفاده شد. و ضوابط و معیارهای حاکم بر مفهوم اقتصاد مقاومتی شناسایی گردید. اقتصاد مقاومتی یعنی تشخیص حوزه های فشار یا در شرایط کنونی تحریم و پسا تحریم و متعاقبا تلاش برای کنترل و بی اثر کردن و در شرایط آرمانی تبدیل چنین فشارهایی به فرصت، که قطعاً باور و مشارکت همگانی و اعمال مدیریت های عقلایی و مدبرانه پیش شرط و الزام چنین موضوعی، است. اقتصاد مقاومتی کاهش وابستگی ها و تاکید روی مزیت های تولید داخل و تلاش برای خوداتکایی است. از دیدگاه مفهومی، اقتصاد مقاومتی یک الگوی اسلامی است که کیفیت تعامل و ارتباط اقتصادی با کشور های خارجی را تعیین می کند، به طوری که از یک نگاه به اوضاع داخلی اقتصاد کشور و نقاط ضعف نظارت داشته و از نگاه دیگر با اتکا به وجوه قوت اقتصاد داخلی، حقوق پایمال شده ملت را از کشورهای متجاوز استیفاء نماید (پیغامی، ۱۳۹۱). صاحب نظران علم اقتصاد معتقدند اگر کشوری بتواند از پتانسیل ها استفاده کرده و چرخهای این صنعت را به حرکت درآورد شاهد شکوفایی شگرفی در سطح اقتصاد خواهد بود. تأثیر این صنعت از جهات مختلف قابل بررسی است از جمله: ورود ارز به کشور، اشتغال در بسیاری از

که در جهت اجرای منویات عظمای ولایت گام برمی دارند، در برمی گیرد.

توسعه پایدار گردشگری

توسعه پایدار گردشگری توسعه ای است که در آن توازن و تعادل، حفظ ارزش ها و کیفیت اخلاقیات و اصول اقتصادی و نیز مزیت های اقتصادی همه به همراه هم دیده شده و کوشش می شود تا توسعه ای متعادل و همه جانبه جایگزین توسعه صرفاً اقتصادی گردد. در این دیدگاه توسعه گردشگری با استفاده از منابع موجود به گونه ای است که ضمن پاسخ دادن به نیازهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و ضوابط قانونی جامعه و انتظارات گردشگران بتوان وحدت و یکپارچگی، هویت فرهنگی، سلامت حفظ محیط زیست، تعادل اقتصادی و رفاه مردم محلی را تامین کرد (راسخی، ۱۳۹۵). گردشگری پایدار عبارت است از گردشگری که نیازهای نسل حاضر را پاسخ دهد، بدون اینکه از ظرفیت های مربوط به نسل آینده برای پاسخگویی به نیازهای خود مایه بگذارد. گردشگری پایدار باید به نحوی برنامه ریزی و اجرا شود که بر محیط زیست، اقتصاد و فرهنگ جامعه اثر منفی نگذارد. گردشگری سبز تنها به معنای نجات منابع اکوتوریستی نیست، بلکه به عنوان نجات جهان مطرح است (شهبان، ۱۳۹۰).

افزایش آگاهی از اثرات زیست محیطی گردشگری نشانگر تغییر نگرش نسبت به محیط زیست است که در طول نیمه دوم قرن بیستم و آغاز قرن بیست و یکم رخ داده است. طی دهه های اخیر، مسائل زیست محیطی از جنبه های مختلفی مورد توجه قرار گرفته است. آغاز موج عمومی توجه به مسائل محیط زیستی طی دوره ۱۹۶۰ به وقوع پیوست، توجه عمده این توجهات بر آلودگی ناشی از توسعه ی گردشگری به واسطه رشد روزافزون تعداد گردشگران بوده است (لندن^۴، ۲۰۰۶). رشد گردشگری باعث افزایش میزان تقاضای انرژی شده و معمولاً تخریب محیط زیست را دربر دارد. به هم خوردن تعادل اکولوژیکی محیط، تغییر کاربری اراضی به خصوص اراضی کشاورزی، کاهش ارزش

زمینه ها، پویایی بازار خرده فروشی، فعال شدن سیستم حمل و نقل، افزایش تولیدات محلی و بومی، افزایش میزان سرمایه گذاری بخش خصوصی (هتل سازی و سایر خدمات مرتبط) و بسیاری از موارد مشابه.

مفلکر/نگ^۱ سال ۲۰۱۴ در تایلند طی دوره زمانی ۲۰۱۲-۱۹۸۸ به بررسی رابطه مخارج گردشگری و ابعاد اصلی محیط زیست (انتشار گاز CO₂ از طریق حمل و نقل، تقاضای انرژی و مصرف آب) پرداخت. سولارین^۲ (۲۰۱۴) با استفاده از آزمون هم انباشتگی پانلی در سال های ۲۰۱۰-۱۹۷۲ به بررسی گردشگری و عوامل اقتصادی انتشار گازهای گلخانه ای در کشور مالزی پرداخت و نشان دادن روابط بلندمدت و یک طرفه ی مثبت از گردشگری، تولید ناخالص داخلی، مصرف انرژی شهرنشینی و توسعه ی مالی به آلودگی محیط زیست وجود دارد. کلتن بورن^۳ و همکاران (۲۰۱۱) با تهیه گزارشی از نگرش گردشگران نسبت به ویژگی های زیست محیطی، اجتماعی و مدیریتی پارک ملی تانزانیا نشان دادند که فشار جمعیتی، فقر، دزدی، شکار غیر قانونی، تخریب زیستگاه ها و بیماری های حیات وحش در مناطق اطراف پارک افزایش یافته است.

مشکلات کنونی گردشگری در مجموع ناشی از عدم شناخت هوشمندانه آینده در مقاطع زمانی گذشته و نیز تحولات حیرت آور در عرصه فن آوری همراه با روند شتابان جهانی شدن می باشد. بر همین اساس امروزه جهت جبران خطاهای گذشته، شناخت تحولات آینده با رویکرد آینده پژوهانه ضروری و از اولویت های اصلی به نظر می رسد. کارشناسان، برنامه ریزان و تصمیم گیران توسعه گردشگری و گردشگری پایدار در کشور عزیزمان ایران، نیازمند توسعه رهیافت های جدید پیش بینی و آمادگی برای آینده هستند تا بتوانند سهم کشور را در حفظ بازارهای گردشگری و توسعه گردشگری پایدار افزایش دهند. گردشگری ایران امروز با تأکید مقام معظم رهبری به عنوان یک اولویت، یک خیز بلند برای تحولی جدی را می طلبد. تحولی که از سهولت در قوانین سرمایه گذاری تا به کارگیری مدیرانی

۳. Kaltenborn

۱. Landon

۱. Sompholkrang

۲. Solarin

پژوهی، تفکرات فلسفی و روشهای علمی و مدل‌های مختلف بررسی و مطالعه آینده را مطرح و با استفاده از آنها آینده های بدیل و احتمالی را ترسیم می نماید و لذا، آینده پژوهی، ابزاری برای مهندسی هوشمندانه آینده است. اگرچه گفته شده "آینده پژوهی به موضوع خاص، دوره و یا واحدی اطلاق می شود که بررسی جنبه های مختلف تفکر آینده می پردازد"، ولی با توجه به این که: آینده پژوهی یک حوزه تحقیقاتی چند رشته ای است که به توصیف و توضیح و ارائه دید وسیع به پدیده های اجتماعی و فرایندهای تغییر و توسعه حوزه های مختلف فعالیت بشر می پردازد (ناصرآبادی، ۱۳۷۹).

در عرصه آینده پژوهی به ویژه آینده پژوهی گردشگری پایدار، پرداختن به آینده و برنامه ریزی برای آن، جزء جدا نشدنی فرایند آینده پژوهی به کار می رود. در بیشتر موارد پرداختن به آینده بدون اتکاء به پیش بینی و تحلیل روندها، مشکلات بی شماری در اجرای برنامه ها به وجود آورده است. این مشکلات اغلب ناشی از توجه نکردن به تأثیرات فناوریهای نوظهور و یا در حال ظهور در زندگی بشر و غفلت از نیروهای پیشران و عوامل کلیدی موثر بر تسهیل حل مشکلات و یا چالش های توسعه آتی است. تصمیم گیران و کارشناسان صنعت گردشگری در جهان پر از تغییر و تحول، نیازمند توسعه رهیافت های جدید پیش بینی و آمادگی برای آینده هستند.

اقتصاد مقاومتی و گردشگری پایدار

تبدیل سیاستها به برنامه های زمان بندی شده اجرایی، نظارت دقیق، رفع موانع حضور فعالان و مردم در عرصه اقتصادی و گفتمان سازی، این امکان را فراهم می کند که ثمرات شیرین و ملموس این الگوی بومی و علمی، در مدت مناسب در زندگی مردم جلوه گر شود. با اجرای سیاستهای کلی اقتصاد مقاومتی، شاخص هایی همچون رشد اقتصادی، تولید ملی، عدالت اجتماعی، اشتغال، تورم و رفاه عمومی بهبود خواهد یافت و رونق اقتصادی بوجود خواهد آمد. یکی دیگر از ویژگیهای مهم سیاستهای کلی اقتصاد مقاومتی، وفاق همه قوا و دستگاههای مختلف درباره آن است زیرا این الگو با تلاش و همفکری افراد صاحب نظر، و بحث و بررسی در مجمع تشخیص مصلحت نظام که رؤسای سه

های زیبایی و معماری، از بین رفتن چشم اندازها و توسعه ی شهری نیز از دیگر عوارض گسترش گردشگری است. بنابراین اگرچه صنعت گردشگری اثر قابل ملاحظه ای بر محیط زیست دارد ولی توسعه ی آن می تواند خسارت های جبران ناپذیری را بر محیط زیست به بار آورد (هاشمی و همکاران، ۱۳۸۲). تحلیل وضعیت محیط زیست در ابتدای دولت یازدهم مؤید این نکته مهم است که در تمامی ابعاد حفاظت، پایش، احیا و نظارت بر بهره برداری سازمان دچار رکود اساسی گردیده و فاقد جایگاه در سیستم برنامه ریزی، سیاست گذاری و نظارت عالی کشور می باشد که انحلال شورای عالی محیط زیست، افت چشمگیر رتبه ایران بر پایه شاخص های جهانی محیط زیست و بروز مشکلات نوین نظیر خشک شدن تالاب ها، ایجاد پدیده گرد و غبار از آن جمله می باشد. گردشگری پایدار در تلاش است در تنظیم روابط بین جامعه میزبان و مکان گردشگری رابطه معنی داری ایجاد کند؛ به این معنی که، فشارها و بحرانهای بین این عناصر و آسیب های محیطی و فرهنگی را به حداقل رسانده و رضایت بازدید کنندگان را فراهم آورده و به رشد اقتصادی ناحیه کمک کند.

آینده پژوهی و گردشگری پایدار

در تمامی سیستم های اقتصادی و اجتماعی تنها خط مشی و سیاستی که احتمال موفقیت آن وجود دارد، تلاش برای آینده است. آینده پژوهی مشتمل بر مجموعه تلاشهایی است که با استفاده از تجزیه و تحلیل منابع، الگوها و عوامل تغییر و یا ثبات، به تجسم آینده های بالقوه و برنامه ریزی برای آنها می پردازند. آینده پژوهی منعکس می کند که چگونه از درون تغییرات (یا تغییر نکردن) "امروز"، "واقعیت فردا" تولد می یابد. آینده پژوهی را معادل لغت لاتین Future Studies گرفته اند. کلمه جمع "Future" به این دلیل استفاده شده است که با بهره گیری از طیف وسیعی از متدولوژی ها و به جای تصور "فقط یک آینده" گمانه زنی های سامانمند و خردورزانه، در مورد نه فقط "یک آینده"، بلکه "چند آینده" متصور، مبادرت می شود. آینده پژوهی، اصول و روشهای مطالعه و سپس تصمیم گیری، طرح ریزی و اقدام در خصوص علوم و فناوری مرتبط با آینده است. آینده

اقتصاد مقاومتی فرصتی فراهم آورده که مشکلات و معضلات اقتصادی کشور دوباره مورد بررسی قرار گیرند. این شرایط فرصت مناسبی برای صنایع و بخش‌هایی است که با وجود ظرفیت عظیم در چرخه اقتصادی کشور مهجورند. یکی از این بخش‌ها گردشگری است؛ صنعتی که هم می‌تواند به عنوان یکی از ابزارهای مهم تحقق اقتصاد مقاومتی تلقی شود و هم در فضای توجه همگانی به بخش‌های مولد اقتصاد، می‌تواند نگاه‌ها را به خودش جلب کرده و به رونق و توسعه نزدیک‌تر شود. این یعنی یک انتفاع دوسویه؛ از یک طرف ظرفیت‌هایی متعدد و بزرگی در گردشگری برای تحقق سیاست‌های اقتصاد مقاومتی وجود دارد و از طرف دیگر، رونق‌گفتمان اقتصاد مقاومتی در جامعه سبب انتفاع صنعت گردشگری می‌شود.

قوه و مسئولان مختلف حضور دارند، تدوین شده است (بخشی از بیانات مقام معظم رهبری، ۹۲/۱۲/۲۰). اقتصاد مقاومتی اقتصادی است متعالی که اجرای آن بهبود رشد اقتصادی، تولید ملی، عدالت اجتماعی، اشتغال، تورم و رفاه عمومی را به دنبال خواهد داشت. چندی است که موضوع اقتصاد مقاومتی قالبی برای برنامه ریزان اقتصادی قرار گرفته و بالطبع جهت به نتیجه رسیدن این امر لازم است دیگر عرصه‌ها از جمله عرصه‌های فرهنگی نیز آرایش مقاومتی به خود بگیرد. لذا لازم است در اقتصاد مقاومتی ایران توجه ویژه به فرهنگ مبذول گردد. گردشگری ایران به عنوان یک صنعت یا فعالیت بین رشته‌ای با اتکاء به فرهنگ غنی ایرانی اسلامی و توانمندی‌های بالقوه باستانی، تاریخی، طبیعی و فرهنگی و ... می‌تواند عایدات زیاد و قابل توجهی را برای کشورمان به ارمغان آورد.

ابعاد اقتصاد مقاومتی

جدول ۱: تحلیل متن بیانات مقام معظم رهبری درباره اقتصاد مقاومتی

ردیف	متن بیانات	ابعاد	مولفه‌ها
۱	مسئله اقتصاد مهم است، اقتصاد مقاومتی مهم است. البته اقتصاد مقاومتی الزاماتی دارد. مردمی کردن اقتصاد، جزء الزامات اقتصاد مقاومتی است. این سیاست‌های اصل ۴۴ که اعلام شد، می‌تواند یک تحول به وجود بیاورد؛ و این کار باید انجام بگیرد. بخش خصوصی را باید توانمند کرد؛ هم به فعالیت اقتصادی تشویق بشوند، هم سیستم بانکی کشور، دستگاه‌های دولتی کشور، می‌توانند کمک می‌کنند که مردم وارد میدان اقتصاد شوند.	مردمی کردن اقتصاد	توانمند سازی بخش خصوصی، افزایش کیفیت، مقررات و قوانین، بهینه سازی سیستم بانکی کشور
۲	مدیریت مصرف، یکی از ارکان اقتصاد مقاومتی است؛ یعنی مصرف متعادل و پرهیز از اسراف و تبذیر. امروز پرهیز از اسراف و ملاحظه تعادل در مصرف، بلاشک در مقابل دشمن یک حرکت جهادی است. یک بعد دیگر این مسئله، تعادل در مصرف و مدیریت مصرف، استفاده از تولید داخلی است.	مدیریت مصرف	پرهیز از اسراف و تبذیر توسط مردم، پرهیز از اسراف و تبذیر توسط دولت، استفاده از تولید داخلی
۳	استفاده حداکثری از زمان، منابع و امکانات و هم‌چنین حرکت بر اساس برنامه، از جمله ارکان اقتصاد مقاومتی است. تصمیم‌های خلق‌الساعه و تغییر مقررات، جزء ضربه‌هایی است که به اقتصاد مقاومتی وارد می‌شود و به مقاومت ملت ضربه می‌زند.	استفاده حداکثری از امکانات	برنامه محوری، ثبات در تصمیم‌گیری و مقررات

فرضیه اصلی ۱: اقتصاد مقاومتی بر آینده پژوهی گردشگری

تاثیر دارد.

فرضیه اصلی ۲: آینده پژوهی گردشگری بر گردشگری

پایدار تاثیر مثبت و معناداری دارد.

فرضیه اصلی ۳: اقتصاد مقاومتی بر گردشگری پایدار

تاثیر دارد.

با توجه به ادبیات فوق، فرضیات اصلی و فرعی ذیل

مورد بررسی قرار گرفت.

فرضیات اصلی:

فرضیات فرعی:

فرضیه فرعی ۱: مدیریت مصرف بر آینده پژوهی گردشگری تاثیر دارد.

فرضیه فرعی ۲: مردمی کردن اقتصادی بر آینده پژوهی گردشگری تاثیر دارد.

فرضیه فرعی ۳: استفاده حداکثری از امکانات بر آینده پژوهی گردشگری تاثیر دارد.

روش پژوهش

این پژوهش از نظر ماهیت توصیفی-پیمایشی به شمار می‌رود؛ زیرا اطلاعات مورد نیاز از طریق پرسشنامه جمع آوری شده است. همچنین از جنبه زمانی، مقطعی و از نگاه نوع داده‌ها، کمی به شمار می‌آید.

جامعه آماری این پژوهش شامل ۳۰ نفر از کارشناسان و خبرگان صنعت گردشگری و هتلداری می‌باشند. روش های گردآوری اطلاعات در این پژوهش را می‌توان به دو دسته کتابخانه ای و میدانی تقسیم نمود.

در خصوص جمع آوری اطلاعات مربوط به ادبیات موضوع و پیشینه تحقیق از روش های کتابخانه ای و در زمینه جمع آوری اطلاعات برای تأیید یا رد سوالات پژوهش از روش میدانی استفاده شده است؛ یعنی در روش گردآوری اطلاعات به صورت میدانی از ابزار پرسشنامه و در روش گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه ای از فیش برداری استفاده شده است.

یافته ها

۱- مقدمه

جامعه آماری این پژوهش شامل ۳۰ نفر از کارشناسان و خبرگان صنعت گردشگری و هتلداری می‌باشند. نتایج این تحقیق در دو بخش توصیفی و استنباطی ارائه می‌شوند.

آماره‌های توصیفی (فراوانی و درصد برای متغیرهای جمعیت شناختی شامل (جنسیت، سن، تحصیلات و سنوات کاری) و میانگین پاسخ‌ها برای متغیرهای تحقیق ارائه می‌شوند.

در بخش استنباطی با توجه به کوچک بودن حجم نمونه، برای پاسخ به فرضیات تحقیق از تکنیک‌های تحلیل عاملی تاییدی (CFA) و مدل سازی معادلات ساختاری (SEM) با استفاده از روش حداقل مربعات جزئی^۵ (PLS) با کمک نرم افزار SMARTPLS نسخه ۲ استفاده شده است.

روش تخمین PLS ضرایب را به گونه‌ای تعیین می‌کند که مدل حاصله، بیشترین قدرت تفسیر و توضیح را دارا باشد؛ بدین معنا که مدل بتواند با بالاترین دقت و صحت، متغیر وابسته نهایی، را پیش بینی نماید.

روش حداقل مربعات جزئی که در بحث الگوسازی رگرسیونی آن را با PLS نیز معرفی می‌کنند، یکی از روش‌های آماری چند متغیره محسوب می‌شود که به وسیله آن می‌توان علیرغم برخی محدودیت‌ها مانند: نامعلوم بودن توزیع متغیر پاسخ، وجود تعداد مشاهدات کم و یا وجود خود همبستگی جدی بین متغیرهای توضیحی؛ یک یا چند متغیر پاسخ را به طور همزمان در قبال چندین متغیر توضیحی الگوسازی نمود.

۱-۱ آمار توصیفی متغیرهای جمعیت شناختی

جدول ۲: نتایج توصیفی ویژگی‌های دموگرافیک پاسخ دهندگان

درصد	فراوانی		
89%	27	مرد	جنسیت
11%	3	زن	
100%	30	مجموع	
37%	11	لیسانس	تحصیلات
63%	19	فوق لیسانس و بالاتر	
100%	30	کل	
6%	2	بین ۱ تا ۵ سال	سابقه کاری
27%	8	بین ۵ تا ۱۰ سال	
26%	8	بین ۱۰ تا ۲۰ سال	
42%	13	بیش از ۲۰ سال	
100%	30	کل	
39%	12	بین ۲۵ تا ۳۵ سال	سن
27%	8	بین ۳۵ تا ۴۵ سال	
25%	8	بین ۴۵ تا ۵۰ سال	
9%	3	بیش از ۵۰ سال	
100%	30	کل	

متغیرها با کدام عامل و همچنین کدام عامل با کدامیک از عامل‌ها همبسته است.

به منظور تحلیل ساختار پرسشنامه و کشف عوامل تشکیل دهنده هر سازه از بارهای عاملی مرتبه اول و دوم استفاده شده است. نتایج بارهای عاملی متغیرهای تحقیق در جدول ۳ نشان داده شده‌اند. تمامی مقادیر بارهای عاملی از ۰/۵ بیشتر شده‌اند (جدول ۳) و هم چنین مقادیر محاسبه شده سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ شده است (جدول ۳). لذا می‌توان همسویی سوالات پرسشنامه برای اندازه‌گیری مفاهیم را در این مرحله معتبر نشان داد (هومن، ۱۳۸۸). در واقع نتایج فوق نشان می‌دهد آنچه پژوهشگران توسط سوالات پرسشنامه قصد سنجش آنها را داشته است توسط این ابزار محقق شده است. لذا روابط بین سازه‌ها یا متغیرهای پنهان قابل استناد است. شاخصی که بار عاملی بالاتری داشته باشد، دارای اهمیت بالاتری نسبت به سایر شاخص‌ها می‌باشد.

۲- تحلیل استنباطی یافته‌های تحقیق:

۲-۱ نتایج تحلیل عاملی تاییدی (مدل‌های اندازه‌گیری)

قبل از وارد شدن به مرحله آزمون فرضیات و مدل مفهومی تحقیق، اطمینان یافتن از صحت مدل‌های اندازه‌گیری متغیرهای برون‌زا و درون‌زا ضروری می‌باشد. این کار از طریق تحلیل عاملی مرتبه تاییدی دو مرتبه ای صورت گرفته است. تحلیل عاملی تاییدی یکی از قدیمی‌ترین روش‌های آماری است که برای بررسی ارتباط بین متغیرهای مکنون (عامل‌های بدست آمده) و متغیرهای مشاهده شده (سوالات) به کار برده می‌شود و بیانگر مدل اندازه‌گیری است (برن، ۱۹۹۴). این تکنیک که به برآورد پارامترها و آزمون فرضیه‌ها با توجه به تعداد عامل‌های زیربنایی میان نشانگرها می‌پردازد، مبتنی بر یک شالوده تجربی و نظری قوی است و مشخص می‌کند که کدام

که در آن \overline{AVE} و $\overline{R^2}$ میانگین AVE و R^2 می‌باشد. بالا بودن شاخص مقدار GOF از ۰/۴ برآزش مدل را نشان می‌دهد. مقدار شاخص برآزش برابر ۰/۶۳۳ شده است و از مقدار ۰/۴ بزرگ‌تر شده است و نشان از برآزش مناسب مدل دارد. به بیان ساده‌تر داده‌های این پژوهش با ساختار عاملی و زیربنای نظری تحقیق برآزش مناسبی دارد و این بیانگر همسو بودن سؤالات با سازه‌های نظری است. روایی همگرا^{۱۰} در تحقیق حاضر نیز استفاده شده است به این معنا که نشانگرهای هر سازه در نهایت تفکیک مناسبی را به لحاظ اندازه‌گیری نسبت به سازه‌های دیگر مدل فراهم آورند. به عبارت ساده‌تر هر نشانگر فقط سازه خود را اندازه‌گیری کند و ترکیب آنها به گونه‌ای باشد که تمام سازه‌های به خوبی از یکدیگر تفکیک شوند. با کمک شاخص میانگین واریانس استخراج شده (AVE^{11}) مشخص شد که تمام سازه‌های مورد مطالعه دارای میانگین واریانس استخراج شده بالاتر از ۰/۵ هستند.

جدول ۴ شاخص‌های اعتبار همگرا^{۱۲}، سازگاری درونی (آلفای کرونباخ (CA) و پایایی ترکیبی^۸ ((CR))، میانگین پاشخا و شاخص نیکویی برآزش مدل (GOF) را نشان می‌دهد. آلفای کرونباخ میزان بارگیری همزمان متغیرهای مکنون یا سازه را در زمان افزایش یک متغیر آشکار اندازه‌گیری می‌کند. مقدار این شاخص از ۰ تا ۱ می‌باشد. مقدار این شاخص نباید کمتر از ۰/۷ باشد (چین، ۱۹۹۸). پایایی ترکیبی در واقع نسبت مجموع بارهای عاملی متغیرهای مکنون به مجموع بارهای عاملی بعلاوه واریانس خطا می‌باشد. مقادیر آن بین ۰ تا ۱ می‌باشد و جایگزینی برای آلفای کرونباخ است. مقدار این شاخص نباید کمتر از ۰/۶ باشد. تمامی مقادیر آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی از مقدار ۰/۷ بزرگتر شده‌اند و نشان از پایایی بالای پرسشنامه می‌باشد. شاخص نیکویی برآزش، سازش بین کیفیت مدل ساختاری و مدل اندازه‌گیری شده را نشان می‌دهد و برابر است با:

$$GOF = \sqrt{\overline{AVE}} \times \sqrt{R^2}$$

جدول ۳: نتایج بارهای عاملی مرتبه اول و دوم

آماره تی	بار عاملی	گویه‌ها	تحلیل عاملی مرتبه
26.148	0.759	B1 <- مدیریت مصرف	۳
124.980	0.898	B2 <- مدیریت مصرف	
30.689	0.800	B3 <- مدیریت مصرف	
145.799	0.896	B4 <- مردمی کردن اقتصاد	
150.771	0.907	B5 <- مردمی کردن اقتصاد	
16.500	0.611	B6 <- مردمی کردن اقتصاد	
62.531	0.840	B7 <- استفاده حداکثری از امکانات	
61.785	0.864	B8 <- استفاده حداکثری از امکانات	
90.716	0.869	B9 <- استفاده حداکثری از امکانات	
29.074	0.688	C1 <- گردشگری پایدار	
70.375	0.867	C2 <- گردشگری پایدار	
62.070	0.843	C3 <- گردشگری پایدار	
39.365	0.756	C4 <- گردشگری پایدار	
31.109	0.780	D1 <- آینده پژوهی	
82.238	0.837	D2 <- آینده پژوهی	
163.355	0.947	D3 <- آینده پژوهی	

^{۱۰}. Convergent Validity

^{۱۱}. Average Variance Extracted

^{۱۲} Average Variance Extracted

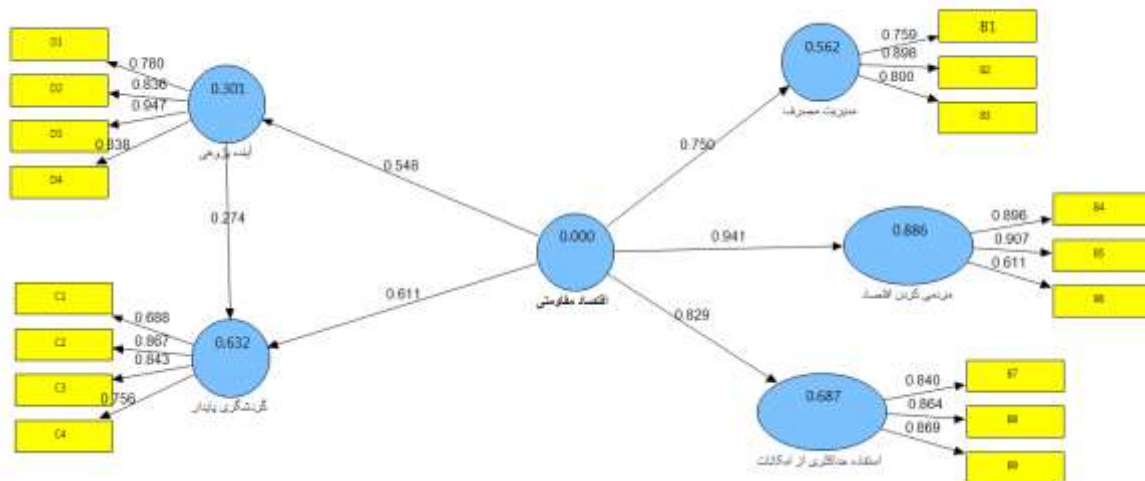
^۸ Composite Reliability

^۹ - Chin

41.466	0.838	-< D4 آینده پژوهی	
32.252	0.750	اقتصاد مقاومتی -> مدیریت مصرف	دوم
258.710	0.941	اقتصاد مقاومتی -> مردمی کردن اقتصاد	
25.108	0.611	اقتصاد مقاومتی -> گردشگری پایدار	

جدول ۴: شاخص روایی همگرا، پایایی و توصیفی

متغیرهای پنهان	AVE	CR	R2	آلفای کرونباخ	میانگین پاسخها	GOF
آینده پژوهی	0.726	0.914	0.301	0.875	3.725	0.633
استفاده حداکثری از امکانات	0.736	0.893	0.687	0.821	3.930	
اقتصاد مقاومتی	0.490	0.894	0.000	0.865	3.974	
مدیریت مصرف	0.674	0.861	0.562	0.758	3.902	
مردمی کردن اقتصاد	0.666	0.854	0.886	0.734	4.096	
گردشگری پایدار	0.627	0.869	0.632	0.798	3.848	

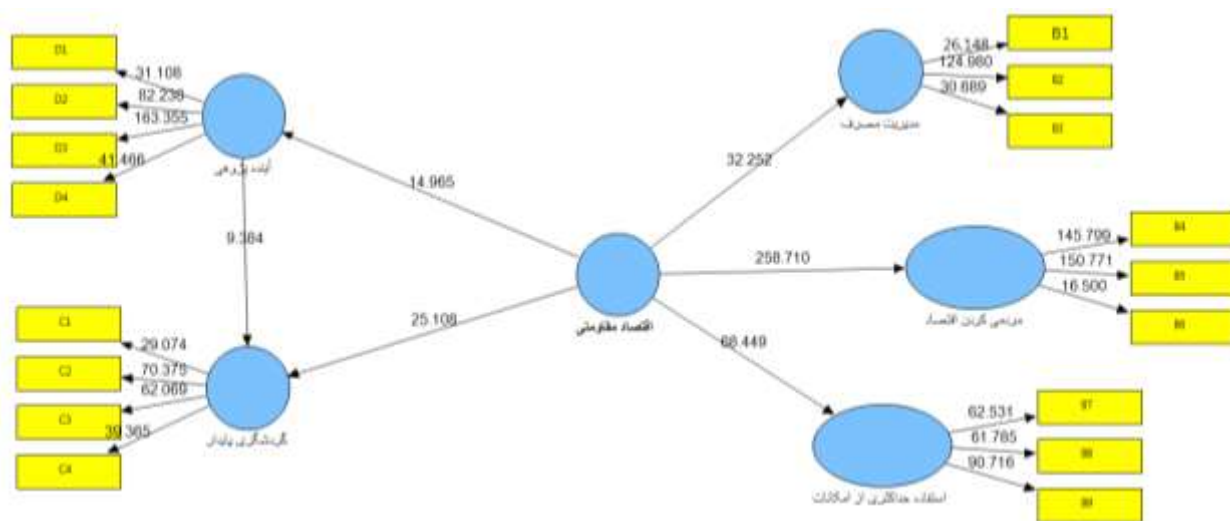

نمودار ۱) مدل مفهومی در حالت تخمین ضرایب استاندارد

آنان هستند (بارهای عاملی مرتبه دوم) می باشند تمامی مقادیر بارهای عاملی مرتبه اول و دوم از ۰/۵ بیشتر شده اند و در سطح اطمینان ۹۵٪ معنادار شده اند (مقدار اماره تی بیشتر از ۱/۹۶ ده اند) لذا می توان همسویی سوالات پرسشنامه برای اندازه گیری مفاهیم را در این مرحله معتبر نشان داد (هومن ۱۳۸۸). دسته‌ی دوم معادلات ساختاری هستند که روابط بین متغیرهای اصلی تحقیق می باشند و برای آزمون فرضیات استفاده می شوند. به این ضرایب اصطلاحاً ضرایب مسیر^{۱۲} گفته می شود.

نمودار ۱ مدل معادلات ساختاری را در حالت تخمین ضرایب استاندارد نشان می دهد. در این مدل متغیر اقتصاد مقاومتی، برونزا و متغیرهای آینده پژوهی و گردشگری پایدار درونزا می باشد. در این نمودار اعداد و یا ضرایب به سه دسته تقسیم می شوند. دسته‌ی اول تحت عنوان معادلات اندازه گیری مرتبه اول هستند که روابط بین متغیرها و شاخص‌های آنان هستند (بارهای عاملی مرتبه اول) می باشند. دسته‌ی دوم تحت عنوان معادلات اندازه گیری مرتبه دوم هستند که روابط بین متغیرها و ابعاد

^{۱۲} Path coefficient

نمودار ۲) مدل مفهومی تحقیق در حالت قدر مطلق معناداری ضرایب

نمودار ۲ مدل معادلات ساختاری و تحلیل عاملی تاییدی را در حالت قدر مطلق معناداری ضرایب (t-value) نشان می‌دهد. این مدل در واقع تمامی معادلات اندازه گیری و معادلات ساختاری را با استفاده از آماره t، آزمون می‌کند. بر طبق این مدل، ضریب مسیر در سطح اطمینان ۹۵٪ معنادار می‌باشد اگر مقدار آماره‌ی t از ۱/۹۶ بیشتر باشد.

۲-۲) نتایج معادلات ساختاری (فرضیه‌های تحقیق):

جدول ۵: نتایج معادلات ساختاری جهت بررسی فرضیه‌ها

جهت	وضعیت	R2	اثر کل		اثر غیر مستقیم		اثرات مستقیم		فرضیات تحقیق
			T	بتا	T	بتا	T	بتا	
+	تایید	0.301	9.84	0.548	-	-	9.84	0.548	اقتصاد مقاومتی ← آینده پژوهی گردشگری
+	تایید	0.632	9.384	0.274	-	-	9.384	0.274	آینده پژوهی گردشگری ← گردشگری پایدار
+	تایید		25.586	0.761	9.788	0.150	8.814	0.611	اقتصاد مقاومتی ← گردشگری پایدار
+	تایید	0.335	8.261	0.356	-	-	8.261	0.356	مدیریت مصرف ← آینده پژوهی گردشگری
+	تایید		2.075	0.133	-	-	2.075	0.133	مردمی کردن اقتصاد ← آینده پژوهی گردشگری
+	تایید		5.573	0.212	-	-	5.573	0.212	استفاده حداکثری از امکانات ← آینده پژوهی گردشگری

$|t| > 1.96$ Significant at $P < 0.05$, $|t| > 2.58$ Significant at $P < 0.01$

گفت اقتصاد مقاومتی بر آینده پژوهی گردشگری تاثیر مثبت و مستقیم دارد.

فرضیه اصلی ۲: آینده پژوهی گردشگری بر گردشگری پایدار تاثیر مثبت و معناداری دارد. مقدار بتا برای اثر اقتصاد مقاومتی بر گردشگری پایدار برابر ۰/۷۶۱ شده است این مقدار در سطح اطمینان ۹۵٪ معنادار شده است. با توجه به این که مقدار آماره تی خارج بازه بحرانی است (بیشتر از ۱/۹۶ شده است) ($p < ۰/۰۵$)، با احتمال ۰/۹۵ ادعای پژوهشگران مبنی بر این که "اقتصاد مقاومتی بر گردشگری تاثیر مثبت و معناداری دارد."

فرضیه اصلی ۱: اقتصاد مقاومتی بر آینده پژوهی گردشگری تاثیر دارد. مقدار بتا برای اثر مستقیم اقتصاد مقاومتی بر آینده پژوهی گردشگری برابر ۰/۵۴۸ شده است این مقدار در سطح اطمینان ۹۵٪ معنادار شده است. با توجه به این که مقدار آماره تی خارج بازه بحرانی است (بیشتر از ۱/۹۶ شده است) ($p < ۰/۰۵$)، با احتمال ۰/۹۵ ادعای پژوهشگران مبنی بر این که "اقتصاد مقاومتی بر آینده پژوهی گردشگری تاثیر مثبت و معناداری دارد." تأیید می‌گردد. با توجه به وجود ضریب بتای مثبت می‌توان

فرضیه فرعی ۳: استفاده حداکثری از امکانات بر آینده پژوهی گردشگری تاثیر دارد. مقدار بتا برای اثر مستقیم استفاده حداکثری از امکانات بر آینده پژوهی گردشگری برابر ۰/۲۱۲ شده است این مقدار در سطح اطمینان ۹۵٪ معنادار شده است. با توجه به این که مقدار آماره تی خارج بازه بحرانی است (بیشتر از ۱/۹۶ شده است) ($p < 0/05$)، با احتمال ۰/۹۵ ادعای پژوهشگران مبنی بر این که "استفاده حداکثری از امکانات بر آینده پژوهی گردشگری تاثیر مثبت و معناداری دارد." تائید می‌گردد. با توجه به وجود ضریب بتای مثبت می‌توان گفت استفاده حداکثری از امکانات بر آینده پژوهی گردشگری تاثیر مثبت و مستقیم دارد.

بحث و نتیجه گیری

نصر (۱۳۹۵)، در مقاله ای تحت عنوان "جایگاه نشانه شناسی شهر ایرانی در گردشگری در راستای آینده پژوهی برنامه ریزی شهری و توسعه پایدار"، به بررسی متغیرهای گردشگری پایدار، آینده پژوهی و نشانه شناسی شهری، پرداخت. نتایج حاصل حاکی از این است که می‌توان با بازنمایی مؤلفه‌های هویت کالبدی شهرها و توجه به نشانه شناسی شهری در راستای گردشگری پایدار که یکی از اهداف توسعه پایدار می‌باشد گام برداشت. نتایج پژوهش فوق، با یافته‌های مقاله حاضر در یک راستا می‌باشد. هم چنین، امینیان و خوشخو (۱۳۹۴)، در مقاله ای تحت عنوان "بررسی اقتصاد مقاومتی و نقش آن در توسعه گردشگری پایدار در ایران"، ضمن تحلیل آثار اقتصاد مقاومتی بر توسعه صنعت گردشگری به نقش کارکردهای آن و موانع و راهکارهای ایجاد صنعت گردشگری پایدار همراه با بستر مناسبی از اقتصاد مقاومتی می‌پردازد. نتایج پژوهش فوق، با یافته‌های مقاله حاضر در یک راستا می‌باشد. طلایی و عبدیان (۱۳۹۱)، در مقاله ای تحت عنوان "توسعه گردشگری؛ راهبردی فعالی در اقتصاد مقاومتی"، به این نتیجه رسیدند که گردشگری و ظرفیت‌های نهفته آن می‌تواند یکی از راهبردهایی باشد که در پیاده کردن اقتصاد مقاومتی از آن استفاده نمود. نتایج پژوهش فوق، با یافته‌های مقاله حاضر در یک راستا می‌باشد.

گردشگری پایدار تاثیر مثبت و معناداری دارد." تائید می‌گردد. با توجه به وجود ضریب بتای مثبت می‌توان گفت اقتصاد مقاومتی بر گردشگری پایدار تاثیر مثبت و مستقیم دارد.

فرضیه اصلی ۳: اقتصاد مقاومتی بر گردشگری پایدار تاثیر دارد. مقدار بتا برای اثر مستقیم آینده پژوهی گردشگری بر گردشگری پایدار برابر ۰/۲۷۴ شده است این مقدار در سطح اطمینان ۹۵٪ معنادار شده است. با توجه به این که مقدار آماره تی خارج بازه بحرانی است (بیشتر از ۱/۹۶ شده است) ($p < 0/05$)، با احتمال ۰/۹۵ ادعای پژوهشگران مبنی بر این که "آینده پژوهی گردشگری بر گردشگری پایدار تاثیر مثبت و معناداری دارد." تائید می‌گردد. با توجه به وجود ضریب بتای مثبت می‌توان گفت آینده پژوهی گردشگری بر گردشگری پایدار تاثیر مثبت و مستقیم دارد.

فرضیه فرعی ۱: مدیریت مصرف بر آینده پژوهی گردشگری تاثیر دارد. مقدار بتا برای اثر مستقیم مدیریت مصرف بر آینده پژوهی گردشگری برابر ۰/۳۵۶ شده است این مقدار در سطح اطمینان ۹۵٪ معنادار شده است. با توجه به این که مقدار آماره تی خارج بازه بحرانی است (بیشتر از ۱/۹۶ شده است) ($p < 0/05$)، با احتمال ۰/۹۵ ادعای پژوهشگران مبنی بر این که "مدیریت مصرف بر آینده پژوهی گردشگری تاثیر مثبت و معناداری دارد." تائید می‌گردد. با توجه به وجود ضریب بتای مثبت می‌توان گفت مدیریت مصرف بر آینده پژوهی گردشگری تاثیر مثبت و مستقیم دارد.

فرضیه فرعی ۲: مردمی کردن اقتصادی بر آینده پژوهی گردشگری تاثیر دارد. مقدار بتا برای اثر مستقیم مردمی کردن اقتصادی بر آینده پژوهی گردشگری برابر ۰/۱۳۳ شده است این مقدار در سطح اطمینان ۹۵٪ معنادار شده است. با توجه به این که مقدار آماره تی خارج بازه بحرانی است (بیشتر از ۱/۹۶ شده است) ($p < 0/05$)، با احتمال ۰/۹۵ ادعای پژوهشگران مبنی بر این که "مردمی کردن اقتصادی بر آینده پژوهی گردشگری تاثیر مثبت و معناداری دارد." تائید می‌گردد. با توجه به وجود ضریب بتای مثبت می‌توان گفت مردمی کردن اقتصادی بر آینده پژوهی گردشگری تاثیر مثبت و مستقیم دارد.

- 12) Byrne, B. M. (1994). **Structural equation modeling with EQS and EQS/Windows: Basic concepts, applications, and programming**, Sage Publications.
- 13) Chin, W. W. & Newstead. P.R. (1999). **Structural equation modeling analysis with small samples using PLS**, in rick holy (ed), *Statistical strategies for small samples research*, Sage Publications: pp. 307-341.
- 14) Kaltenborn, B.P., Nyahongo, J.W. and Kideghesho, J.R. (2011). "The attitudes of tourists towards the environmental, social and managerial attributes of Serengeti National Park, Tanzania", *Trop Conserve Sci*.
- 15) Landon, M. (2006), "Environment, Health and Sustainable Development", Open University Press, London, p. 4.
- 16) Solarin, S.A. (2014). "Tourist arrivals and macroeconomic determinants of CO2 emissions in Malaysia", *Anatolia*, 25(2): 228-241.
- 17) Sompholkrang, M. (2014). **Tourism Expenditures and Environment in Thailand**, *Eurasian Journal of Economics and Finance*, 2(2): 63-69.

منابع

- ۱) پایگاه اطلاع رسانی مقام معظم رهبری. www.khamenevi.ir
- ۲) پیغامی، عادل (۱۳۹۱)، "ده نکته در باره تحقق اقتصاد مقاومتی"، پایگاه حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه ای.
- ۳) راسخی، سعید؛ سعید کریمی پتانلار و ثریا محمدی (۱۳۹۵)، "اثر گردشگری بر محیط زیست: یک مطالعه موردی برای کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه منتخب"، مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری، سال پنجم، شماره ۱۶: ۷۱-۹۴
- ۴) زاهدی، شمس السادات (۱۳۸۹)، "توسعه پایدار"، سازمان مطالعات و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها (سمت).
- ۵) سازمان بسیج مستضعفان (۱۳۹۱)، ویژه نامه اقتصاد مقاومتی. www.mogavemati.net
- ۶) سرخابی دوزی، محمد (۱۳۸۲)، "برنامه ریزی توسعه دانشگاهی"، تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
- ۷) سیاری، رضا (۱۳۹۱)، "گردشگری، توسعه اقتصادی و محیط زیست"، ماهنامه آسمان ایران، وزارت راه و شهرسازی.
- ۸) شهابیان، پویان (۱۳۹۰)، "بررسی نقش و اثرات گردشگری بر توسعه پایدار"، نشریه آرمان شهر، شماره ۷.
- ۹) ناصرابادی، زهرا (۱۳۷۹)، "آینده پژوهی"، مرکز مطالعات و برنامه ریزی استراتژیک، تهران، موسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاع.
- ۱۰) هومن، حیدر علی (۱۳۹۰)، "مدل یابی معادلات ساختاری با کاربرد نرم افزار لیزرل"، چاپ چهارم، تهران، انتشارات سمت.
- ۱۱) هاشمی، سیدرضا؛ حسین علیدادی، فردوس مصطفی پور و حمیدرضا پورزمانی (۱۳۸۲)، "اثرات زیست محیطی گردشگری، معطلات و راهکارها"، ششمین همایش ملی بهداشت محیط، ساری، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی مازندران، ۱۲۲-۱۱۵.